

תוכן העניינים

1	מבוא	1
2	רקע תיאורטי	2
7	מתודולוגיה	7
7	3.1 שיטת המחקר	7
8	3.2 הגדרות ואופרציונליזציה	8
8	3.2.1 הגדרת הניצחון	8
9	3.2.2 יציבות שלטונית- המשתנה התלוי	9
10	3.2.3 הגדרת מחיר המלחמה או המשבר	10
10	3.2.4 'ההצדקה הציבורית של המלחמה'	10
11	4. סקירת וניתוח מקרי הבוחן	11
11	4.1 מלחמת ששת הימים, 1967	11
14	4.2 מלחמת יום כיפור, 1973	14
16	4.3 מלחמת לבנון, 4.2	16
19	4.4 מלחמת לבנון השנייה, 2006	19
22	5. ניתוח השוואתי	22
22	5.1 הצבת מקרי הבוחן זה כנגד זה	22
25	5.2 חלקם של מאפייני המלחמה (ערכי המשתנים המסבירים) בהשפעה על משך הכהונה	25
26	6. סיכום ומסקנות	26
26	6.1 לסיכום העבודה	26
27	6.2 "מלחמות הסחה" והשלכות מדיניות	27
28	7. רשימת מקורות	28

1. מבוא

ממשלות ומנהיגי מדינות מואשמים לעתים מזומנות בכך שמשברים ומלחמות בהם הם השתתפו בתקופת כהונתם, נהגו והוצאו אל הפועל על ידם במטרה לחזק את שלטונם או למנוע פגיעה בו. נטען שהשלטון במדינה יזם מלחמה או משבר על מנת להגביר את התמיכה העממית בו או למנוע פגיעה בה כתוצאה מגורם אחר- ובמיוחד, להסיח את דעתו של הציבור מבעיות פנימיות במדינה- כלכליות, חברתיות ופוליטיות.

טענה זאת עולה בהקשרים של מדינות רבות ושונות בעלות מאפיינים שונים. כך למשל, לפני מספר שנים, שר החוץ הישראלי דאז אביגדור ליברמן הזהיר ששלטון "האחים המוסלמים" במצריים עלול לפתוח במלחמה כנגד ישראל, עקב אי- יכולתו של המשטר להיענות לדרישות העולות מהציבור ולשפר את המצב הכלכלי שם; היו שטענו שהתערבותה של ארצות הברית במלחמת האזרחים בקוסובו בוצעה על ידי הנשיא ביל קלינטון כדי להסיח את דעת הקהל מפרשיית מוניקה לוינסקי (הסרט ההוליוודי "לכשכש בכלב" הוא הד לטענות אלו); וכיום, בישראל, יש המאשימים את בנימין נתניהו בחרחור מלחמה נגד איראן על מנת להסיח את הדיון הציבורי מהסוגיות החברתיות.

המשותף לכל טענות אלו הוא אחד: כולן מתבססות ברמה זו או אחרת על ההנחה שלקחת חלק במלחמה או במשבר אכן מלכדת בפועל, או שלא מלכדת, את העם סביב השליטים ומגבירה את התמיכה בהם. אם הפעלת כוח ברמה הבין- לאומית אינה מקנה לשליט תמיכה ומחזקת את שלטונו, היא לא תוכל להוות משקל- נגד לאי- תמיכה בו מסיבות פנימיות: פוליטיות, כלכליות ועוד. אם מחיר המלחמה מוביל את העם, או חלקים ממנו, לצאת ולנסות להחליף את השלטון, בין אם בקלפיות ובין אם בכל דרך אחרת- הרי שהכרזת מלחמה עלולה להתברר ככלי אכזב לייצובו של השלטון. אכן, הטענות וההסברים שנסקרו לעיל, ורבים אחרים, לא מקדישים תשומת לב מספקת לשאלה באיזו מידה המלחמה או המשבר אכן מלכדים בפועל את הציבור סביב ממשלתו ותורמים למידת השרידות שלה. עקב כך, הם מובילים למסקנה שעלולה להיות שגויה לחלוטין.

אמנם, בספרות הסוציולוגית ישנן טענות שונות על כך שיצירת זהות חברתית מלוכדת מתבססת בין השאר על העמדתה מול זהות של "אחר", "אנחנו" ו"הם", ושכסוך אלים יכול לתרום לכך. אולם, טענה זו אינה זהה לטענה שמלחמות ומשברים, על הזוועות האנושיות והמחיר הכלכלי והחברתי הגלום בהן, נוטות בהכרח להגביר את התמיכה העממית בשליט ולחזק את שלטונו. סוגיה זו צריכה להידון בפני עצמה, וזו מטרתו של מחקר זה.

תיאוריות מערכתיות של יחסים בין- לאומיים, ובמיוחד הרציונליסטיות שבהן, טוענות לעתים שהמערכת הבין- לאומית יוצרת "סוציאליזציה" למדינות המרכיבות אותה, הגורמת להן לפעול בצורה פחות או יותר רציונאלית, בתוך הגבולות שהמערכת מאפשרת להן. דוגמא בולטת לכך היא טענתו של וולץ (Waltz, 1990), הסבור שיש לצפות ממנהיגי מדינות, כולל אלו בעלות הממשלים האידיאולוגיים ביותר, להתנהגות רציונאלית וסבירה ברמה הבין- לאומית. זאת כיוון שכל שליט מעוניין וצריך לשמור, גם אם יש לו מטרות אידיאליסטיות חובקות עולם, על האמצעי הבסיסי ביותר להגשמת אותן מטרות: עצם הישארותו בשלטון. לכן, גם מדינות בעלות משטרים אידיאולוגיים לא יתפתו למהלכים שעשויים להפיל את השלטון בהן. מחקר על השפעתם של

מלחמות ומשברים על סיכויי שרידותו של השלטון, לפיכך, עשוי לגלות לנו טפח במנגנון הסוציאליזציה של המערכת הבין-לאומית.

אני סבור שעל מנת לחקור את השפעתם של מלחמות ומשברים על המצב הפוליטי במדינה יש לבצע מחקר אמפירי-השוואתי, הבוחן ראשית את מאפייני כל משבר ומלחמה בנפרד ולאחר מכן עורך השוואה ביניהם. כלומר, המלחמה או המשבר מהווים את יחידת הניתוח והבסיס להשוואה. מטרת ההשוואה היא למצוא דפוסים במציאות האמפירית שיסייעו לנו לענות על שאלת המחקר, כמו גם לנסות ולבודד את השפעת המשבר או המלחמה מהשפעותיהם של גורמים אחרים על מצב השלטון במדינה.

המשתנים הבלתי תלויים במחקר, לאור כל האמור, יהיו המאפיינים השונים של המשבר או המלחמה. המשתנה התלוי יהיה יציבות השלטון במדינה לאחר המלחמה.

שאלת המחקר של עבודה זו, אם כן, תהיה: כיצד השתתפות של מדינה דמוקרטית במלחמה משפיעה על יציבות השלטון בה?

לצרכי המחקר אני בוחר להתמקד בארבע מלחמות מתולדותיה של מדינת ישראל: מלחמת ששת הימים, מלחמת יום כיפור, מלחמת לבנון הראשונה ומלחמת לבנון השנייה.

הפרק השני בעבודה הוא הרקע התיאורטי שלה, ותובאנה בו סקירת ספרות, כמו גם השערות המחקר של העבודה תוך דיון תיאורטי בה; הפרק השלישי, פרק המתודולוגיה, יתאר את שיטת המחקר שנבחרה, ויפרט את ההגדרות המושגיות של המחקר והאופרציונליזציה של המשתנים. הפרק הרביעי יציג סקירה וניתוח של מקרי הבוחן; בפרק החמישי יובא הניתוח ההשוואתי בין המקרים השונים. הפרק השישי הוא הפרק האחרון של העבודה, ובו יובאו הסיכום והמסקנות שלה.

2. רקע תיאורטי

התיאוריה והמחקר בתחום היחסים הבין-לאומיים העוסקים בקשר שבין המדינה למשברים ומלחמות ברמת המערכת הבין-לאומית בוחנים, בדרך כלל, את הנושא "מבפנים כלפי חוץ": כלומר, כיצד מאפייניה של המדינה ותהליכים המתחוללים בה משפיעים על הסיכויים לפרוץ משבר או מלחמה ועל מהלכם. מחקר זה מבקש לבחון את הסוגיה בסדר הפוך, "מבחוץ כלפי פנים"- כיצד מלחמות ומשברים משפיעים על המצב הפוליטי במדינה, ובייחוד על יציבות השלטון בה וסיכוייו לשרידות והמשכיות. לימוד סוגיה זו לעומק עשוי לשפר את הבנתנו באשר לשיקולים המנחים, או לפחות צריכים להנחות מנהיגי מדינות בבואם להכריז מלחמה, לפתוח במשבר מול שחקן אחר במערכת הבין-לאומית, או לתת יד להסלמתו או לשיכוכו של המשבר.

מספר מהלכים מחקרניים כבר ננקטו בתחום זה. בואנו דה מסקיטה, סיוורסון ו-וולר ניסו, באחד המחקרים החלוציים בתחום (Bueno De Mesquita et. al, 1992), לבחון את השפעתן של תוצאות